

سوالات خط به خط درس چهارم

۱- کلمه «اتفاق» در گفت و گوهای روزمره و دیدگاه فیلسوفان، از چه جایگاهی برخوردار است؟

پاسخ: کلمه «اتفاق» در گفت و گوهای روزمره: میان همه اقوام کاربرد دارد. مردم برخی امور را اتفاقی و تصادفی می‌دانند و برخی را نه. در نظرات فیلسوفان و دانشمندان: گاهی به کار رفته است.

۲- دموکریتوس، فیلسوف یونان باستان، چه اعتقادی درباره ماده اولیه جهان داشت؟ (نهایی: فرداد ۹۹)

پاسخ: ماده اولیه جهان، اتم و ذرات تجزیه ناپذیر و غیرقابل تقسیم است و برخورد اتفاقی این اتم‌های سرگردان در فضای نامتناهی باعث پیدایش عناصر و اشیاء فعلی شد.

۳- درباره نظریه تکامل زیستی و ارتباط آن با اتفاق توضیح دهید.

پاسخ: طبق این نظریه از پیدایش موجود زنده ۳/۵ میلیارد سال گذشته - جانداران مختلفی زندگی کردند. فقط «اتفاقی» آن‌هایی که با محیط سازگار بودند به حیات خود ادامه دادند.

۴- درباره مه‌بانگ و ارتباط آن با اتفاق توضیح دهید.

پاسخ: برخی دانشمندان امروزی معتقدند جهان کنونی، با یک انفجار بزرگ (مه‌بانگ) آغاز شده این باعث شده برخی گمان کنند پیدایش جهان اتفاقی و بدون علت وجوددهنده است.

۵- از جمله اقدامات مؤثر فیلسوفان درباره مفاهیم عامیانه چه بوده است؟

پاسخ: یکی از اقدامات مهم فیلسوفان، دقت در مفاهیم عامیانه و نقد و تصحیح یا تعمیق آنها بوده است. ابن سینا این دقت را از وظایف فیلسوفان می‌داند.

۶- مهم‌ترین کتاب فلسفی ابن سینا چیست؟ او در این کتاب درباره دو واژه «اتفاق» چه اقدامی کرده است و هدفش چه بود؟

پاسخ: مهم‌ترین کتاب فلسفی او الهیات شفا نام دارد. او در این کتاب درباره کلمه اتفاق و شانس، سخن گفته است. (هدف: تصحیح نظر مردم)

۷- چرا لازم است جنبه فلسفی مفهوم اتفاق مورد بررسی قرار گیرد؟

پاسخ: زیرا ممکن است مردم و یا حتی برخی دانشمندان این مفاهیم را به اشتباه در مورد برخی امور به کار ببرند.

۸- معانی مختلف اتفاق را بیان نمایید.

پاسخ: معنای اول: نبودن حتمیت میان علت و معلول (انکار اصل وجوب و اصل علیت) معنای دوم: امکان پدید آمدن هر معلولی از هر علتی (انکار اصل سنخیت) معنای سوم: نبودن هدف و غایت در نظم جهان (انکار هدفمندی و نفی علت نخستین و آفریننده) معنای چهارم: رخ دادن حادثه پیش‌بینی نشده

۹- فیلسوفان چه اعتقادی درباره معنای اول اتفاق دارند؟

پاسخ: هیچ فیلسوفی با این معنای اتفاق موافق نیست و همه متفق القول هستند که هر معلولی به علت نیاز دارد.

۱۰- چه عاملی باعث می‌شود انسان گمان کند میان علت و معلول رابطه ضروری حاکم نیست؟

پاسخ: علت وجود این عقیده در برخی مردم، آگاه نبودن از تمام اجزای یک علت است.

۱۱- منظور از «علت ناقصه» و «علت تامه» را با ذکر مثال توضیح دهید. (نهایی: فرداد ۹۹، دی ۹۹)

پاسخ: در مواردی که معلول از مجموعه‌ای از عوامل پدید می‌آید، به هریک از عوامل، «علت ناقصه» و به مجموعه عوامل، «علت تامه» گویند.

۱۲- کدام دسته از فلاسفه معنای دوم اتفاق را رد می‌کنند؟ درباره نظرشان توضیح دهید.

کله پاسخ: فلاسفه‌ای مثل ابن‌سینا، ملاصدرا، علامه طباطبایی و برخی فلاسفه اروپایی، این معنا را هم امکان‌پذیر نمی‌دانند. می‌گویند: در صورت انکار جدی سنخیت، فرد اقدام به هیچ کار نمی‌کند. مثلاً نمی‌تواند برای رفع عطش، آب بیاشامد. زیرا رابطه‌ای بین آب و رفع عطش نمی‌بیند.

۱۳- انکار اصل سنخیت منجر به چه نتایجی می‌شود؟

کله پاسخ: فرد نمی‌تواند نظم موجود در طبیعت را تبیین کند. نمی‌تواند دلیل نظم را هم بدست آورد. فرد نمی‌تواند دانشمندان را به کشف علل پدیده‌ها دعوت کند. انکار اصل سنخیت، بی‌اعتباری همه علوم و پذیرش هرج و مرج در جهان را به دنبال دارد.

۱۴- کدام معنای اتفاق نیاز به دقت و تأمل بیشتری دارد؟

کله پاسخ: معنای سوم: نفی هدفمندی

۱۵- چگونه طرح بحث معنای سوم اتفاق را با ذکر مثال توضیح دهید.

کله پاسخ: زمین تحولات بسیاری پیموده، موجودات روز به روز کامل‌تر شدند تا اینکه به کامل‌ترین موجود زنده کره زمین یعنی انسان رسید. مثالی که می‌توان در قالب یک سؤال در خصوص این معنا مطرح نمود: آیا غایت همه تحولات و منتهای آن، اتفاقی، انسان بوده است؟

۱۶- فلاسفه درباره معنای سوم اتفاق (بی‌هدفی) چند دسته هستند؟ نظرشان را بیان نمایید.

کله پاسخ: فلاسفه دو دسته‌اند:

دسته اول: علاوه بر لوازم علیت، به علت نخستین معتقدند؛ معتقدند همه حوادث جهان از ابتدا تاکنون و در آینده در جهت یک هدف از پیش تعیین شده قرار دارند؛ یعنی جهان به سوی کمال خود در حرکت است و روز به روز کامل‌تر می‌شود.
دسته دوم: معمولاً به علت نخستین معتقد نیستند؛ غایت‌مندی زنجیره‌ای حوادث را انکار و حتی وجود فرآیندهای تکاملی را در جهان، امری اتفاقی به حساب می‌آورند که از پیش تعیین نشده است.
دسته سوم: در عین انکار خداوند می‌خواهند برای انسان و جهان غایت و هدف تعیین کنند؛ می‌گویند جهان به سمت یک غایت برتر در حرکت است و روز به روز کامل‌تر می‌شود.

۱۷- دیدگاه کسانی که در عین انکار خداوند می‌خواهند برای انسان و جهان غایت و هدف تعیین کنند، چگونه قابل نقد است؟

(نهایی: دی ۹۹)

کله پاسخ: قبول غایت وقتی امکان‌پذیر است که آن غایت قبل از پیدایش اشیا مشخص شده باشد و اشیا متناسب با آن ساخته شده باشند تا به سوی آن حرکت نمایند و بدون قبول خداوند، چنین غایت و هدفی امکان‌پذیر نیست.

۱۸- درباره معنای چهارم اتفاق (رخ دادن حادثه پیش بینی نشده) توضیح دهید.

کله پاسخ: این معنا کاربرد درستی دارد و مربوط به علم ناقص و محدود ما نسبت به حوادث پیرامونی است. مثال: شخصی برای خرید به فروشگاه می‌رود و اطلاع ندارد همان زمان دوستش نیز به آن فروشگاه رفته است، وقتی دوستش را می‌بیند می‌گوید اتفاقی او را دیدم. اینجا اتفاق یعنی پیش بینی نشده. و گرنه براساس قاعده علیت و لوازم آن، مجموعه تصمیم‌ها و حرکت‌های این شخص و دوستش سبب شده همدیگر را ببینند.

سوالات خط به خط درس پنجم
۱- مسئله خدا در فلسفه به کدامیک از بخش‌های دانش فلسفه مربوط است؟